

primul loc”, ar putea induce o stare de pesimism în legătură cu situația lumii de astăzi.

Inegalitatea economică a reprezentat multă vreme o preocupare caracteristică mișcărilor de stânga, unde foarte multe persoane au fost atrase, afirmă Steven Pinker, într-o retorică distopică și au văzut inegalitatea ca fiind un semn al faptului că modernitatea nu a reușit să producă o îmbunătățire a existenței umane. Această afirmație a lui Pinker a atras după sine critici din partea socialiștilor. Autorul a premeditat aceste atacuri și a prezentat în carte faptul că „inegalitatea economică nu este un contraexemplu al progresului uman și noi nu trăim într-o distopie a veniturilor prăbușite care a răsturnat creșterea de secole a prosperității. Inegalitatea nu este același lucru cu sărăcia și nu este o dimensiune fundamentală a înfloririi umane”. Unii critici au susținut deasemenea că știința este lipsită de etică, că progresul științific poate fi eliberator, dar în același timp el poate fi amenințător și poate prezenta pericole atâta timp cât există dorința umană de putere.

Prezentul este dominat așadar de pesimism care privește direcția în care se îndreaptă lumea de astăzi într-o direcție nefericită, este dominat de „cinismul cu care sunt privite instituțiile reprezentative ale modernității și de incapacitatea de a concepe un scop mai înalt în afara celui inspirat de religie. Ignorarea progresului uman poate conduce la simptome mai grave decât anxietatea existențială, poate să-i orienteze pe oameni spre alternative primitive”. Cu toate acestea, Pinker ne asigură că lumea s-a îndreptat în ultimii 200 de ani într-o direcție bună, o tendință care sugerează că ceea ce am făcut până acum am făcut bine și ar trebui să perseverăm în același mod.

Cristi Ionuț VERZIU

Marius TURDA, Maria Sophia QUINE, *Istorie și rasism. Ideea de rasă de la Iluminism la Donald Trump*, Iași, Polirom, 2019, 214 p.

Cartea de față, scrisă de Marius Turda și Maria Sophia Quine a apărut inițial în limba engleză, cu titlul „Historicizing race”, la editura Bloomsbury Academic, Londra, în anul 2018 și este construită ca o culegere de informații, iar „forma și conținutul ei reflectă dorința coautorilor de a îndrepta unele dintre neajunsurile literaturii de specialitate”. Traducerea în limba română a fost realizată de către Marius-Adrian Hazaparu și a apărut în colecția „Historia” a Editurii Polirom, în anul 2019, cu titlul „Istorie și rasism” și subtitlul „Ideea de rasă de la Iluminism la Donald Trump”, o trimitere mai directă către conținutul cărții. Marius Turda este un cunoscut cercetător român, care predă la Universitatea Oxford Brookes, ce și-a concentrat cercetările pe istoria eugenismului, iar coautoarea, Maria Sophia Quine, predă un curs de istorie evoluționistă și istoria rasei la Queen Mary University of London. Așadar, conceptul acestei cărți a apărut înainte parteneriatului autorilor săi. (p.7)

Deși are la bază perspectiva coautorilor asupra istoriei, lucrarea nu e organizată cronologic, fiind structurată în jurul unor teme centrale, în cinci capitole:

„Istorie”, „Cultură”, „Națiune”, „Genealogie” și „Știință”. Textul este redactat în jargon academic și are o bază bibliografică solidă, ce provine în mod particular din spațiul european. Această carte se încadrează în curentul ideologic ce propune abordarea istoriei din perspectivă globală, atât datorită spațiului geografic pe care autorii îl au în vedere, precum și din perspectivă temporală. Coautorii își propun prin această lucrare tratarea istoriei rasismului, care este o temă recurentă, ce articulează discursul public cercetat încă în secolul al XIX-lea.

Teza principală a cărții, reluată pe întreg parcursul lucrării, subliniază nu atât rolul acestui demers științific în cunoașterea istoriei, ci actualizarea conceptului de rasă în societatea contemporană, tot mai afectată de discursurile naționaliste ale liderilor politici, ce conduc lumea înapoi în anii 1930, ca nivel al capacității de asimilare a grupurilor etnice. Așadar, principala contribuție a cărții de față este demersul de a „înțelege care a fost și este semnificația rasismului în timp și spațiu [...] punând accentul pe modurile în care trecutul rasial ne influențează prezentul”. (p.13)

Primul capitol, „Istorie”, fixează rolul conceptului de rasă ca „principiu organizator al societății umane, din secolul al XVII-lea până în ziua de azi”. Așadar, tema centrală a acestui capitol este ideea superiorității europene, tratată prin reliefaarea momentelor istorice care au determinat dezvoltarea acestui concept, prin prisma cursei europenilor pentru superioritate: „Pentru sute de ani, poate mii, oamenii au încercat să stabilească diferențele cu „ceilați” pentru a determina cine este superior și cine inferior și dacă este posibilă „înrobirea” celui inferior, „înlănțuirea ca sclav sau patronându-l ca lord.” Așadar, se evidențiază „o cronologie specifică și contextul gândirii rasiale”, pornind de la abordarea temei „raselor monstruoase” ale Africii și a teoriilor despre rasele Indiei sau ale arabilor musulmani. (p. 25)

În cel de-al doilea capitol, „Cultură”, se continuă abordarea temei anterioare: perseverența „culturii și civilizației europene superioare” și „acceptarea diferențelor rasiale ca bază a universalismului cultural european” (p.48). În acest capitol, marile nume ale culturii europene sunt evocate pentru contribuția lor la gândirea rasială, prin „lucrări care au dus la introducerea unei paradigme a rasei, construită în jurul ideilor despre diferențierea fizică, în special culoarea pielii și forma corpului, despre superioritatea culturală și inviolabilitatea diferenței rasiale”. Arthur de Gobineau a introdus sintagma generică „rasă albă” plasând-o în fruntea ierarhiei rasiale, mai presus de „rasa galbenă și rasa neagră”, glorificându-i pe „arieni, ca tipurile rasiale cele mai remarcabile care au existat vreodată”. Acesta a contribuit la intensificarea dezbaterilor despre rasă, de la sfârșitul secolului al XIX-lea, prin susținerea ideii că rasă alba se afla la apogeul său și își manifesta superioritatea culturală sub forma „raselor germanice în Europa”. Aceste idei promovate prin intermediul lucrării „The Moral and Intellectual Diversity of Races”, care au fost susținute și de Paul de Lagarde, Theodor Fritsch și Karl Ludwig Schemann, autori care preluat aceste idei și au contribuit la conturarea ideologiei antisemitismului. (p.55) „Legătura tot mai strânsă dintre rasă, cultură și civilizație” a fost evidențiată și de Immanuel Kant, unul din autorii cu o contribuție esențială la formularea unei teorii moderne a rasei, căruia

i s-a alăturat Chamberlain: Viziunea sa [...] era de a demonstra că «întreaga noastră civilizație și cultura noastră» au fost rezultatul unei rase bine definite, omul teuton” (p.57), idee ce a fost preluată ulterior de ideologia nazistă. În consecință, progresul uman era definit în întregime ca un proiect al europenilor albi de legitimare a imperialismului cultural. Alți autori au agreeat că astfel de interpretări nu pot fi tolerate, numind „cultura europeană” o „simplă abstracțiune” și un „concept fără conținut”, considerând că „numai un mizantrop sadea ar putea privi cultura europeană ca pe condiția universală a speciei umane” (p. 49).

Toate aceste idei au contribuit la crearea miturilor, abordate în capitolul „Națiune”, care „reprezintă temelia societăților noastre” (p. 63) și care au fost uzitate ca justificare pentru ideologiile apărute la începutul secolului al XX-lea: „Mitologiile reprezintă o componentă fundamentală a ideologiei politicilor statelor-națiuni moderne” (p. 66). Istoricul Carlton J. H. Hayes susținea faptul că „Revoluția Franceză nu a fost doar un moment central în istoria umanității, ci și un la fel de important «reper în dezvoltarea naționalismului ca religie [seculară]»” (p.67). De asemenea, scriitorul englez George Orwell adaugă cu privire la această temă că „naționalist este cel care gândește numai sau îndeosebi, în termen de prestigiu competitiv” (p.71), iar filosoful englez John Stuart Mill susținea că „orice formă de organizare politică, orice structură a societății, indiferent ce altceva a făcut, și-a format tipul său de caracter național” (p. 73).

Capitolele IV și V, „Genealogie și „Știință”, prezintă ingerința științei în definirea rasei dar și o critică a argumentelor științifice enunțate pentru a o justifica biologic: „ideea de rasă, așa cum o cunoaștem noi în secolul XXI, nu s-a schimbat în mod semnificativ în comparație cu secolul al XVII-lea (...), existând o continuitate remarcabilă în ceea ce privește concepțiile despre identitatea de sine rasială și alteritatea rasială” (p.10). Așadar, ultimul capitol prezintă o istorie a rasei ca „știință despre om” și a modului în care conceptul a fost folosit ca instrument politic, nu pentru îmbogățirea cunoașterii. Prin istoricizarea rasei în acest fel și prin localizarea concretă a traiectoriei sale istorice putem, de asemenea, revizui certitudinea științelor biologice conform cărora rasa poate fi analizată obiectiv, așa că folosirea ei poate fi uneori justificată” (p. 13).

În concluzie, „politica rasei este astăzi dominată de idei contradictorii despre oportunitatea și utilizarea unor constructe rasiale cu scopul de a influența politicile guvernelor și agențiilor lor referitoare la lege, ordine, sănătate, locuințe, educație și siguranță națională” (p.131). De asemenea, „popularitatea crescândă a ideii de rasă” trebuie analizată din prisma „tradițiilor sale istorice și științifice, precum și ideilor de apartenență națională care i-au asigurat supraviețuirea până în ziua de azi”, întrucât „generațiile mai tinere de europeni nu sunt conștiente de propriile tradiții rasiale din țările lor” (p.13). Așadar, cei doi coautori concluzionează: „pentru a înțelege provocările actuale apărute ca urmare a naționalismului etnic, populismului și nativismului, trebuie să ne concentrăm nu numai asupra factorilor economici și sociali, ci și asupra tradițiilor istorice ale rasei, alături de versiunile științifice,

culturale și politice ale rasei formulate de-a lungul timpului în diverse spații geografice” (p. 137).

Cei doi coautori contribuie la domeniul cercetării prin întrebările pe care le pun cu privire la acest subiect și prin prezentarea teoriilor și contra- teoriilor apărute în istoria europeană despre rasă, deschizând dezbateră viitoare cu următoarea invitație: „e potrivit să ne întrebăm dacă și în ce moduri ideile despre rasă au beneficiat în vreun fel de pe urma legăturii lor cu civilizația și cu cultura occidentale”. De asemenea, prin acest demers se realizează o lucrare de istorie a rasismului european, care „contravine imaginii puternice a Europei ca un continent care nu ține cont de culoarea pielii, fiind în general neatins de ideologia devastatoare pe care [de fapt] a exportat-o în întreaga lume”, și îndeamnă spre a fi cercetate cu atenție orice „altă interpretare triumfalistă a istoriei lumii prin prisma ideilor occidentale de progres și democrație”.

Alexandra FULGEANU

Orlando FIGES, *Crimeea, ultima cruciadă*, București, Polirom, 2019, 440 p.

Orlando Figes este un istoric britanic, născut în anul 1959, profesor la Birkbeck College, University of London, specialist în istoria Rusiei; motiv pentru care a scris și publicat cele mai multe cărți având drept subiect acest mare stat al Europei răsăritene traduse și în România, după cum urmează: *Revoluția rusă 1891÷1924, tragedia unui popor*, București, Polirom, 2016, 880 p., *Dansul Natașei*, București, Polirom 2018, 544 p., *Vorbind în șoaptă, viața privată în Rusia lui Stalin*, București, Polirom, 2019, 600 p., *Să îmi trimiți un cuvânt din când în când*, București, Polirom, 2019, 360 p. și nu în ultimul rând în 2019 la aceeași editură Polirom, și cartea care face obiectul studiului nostru: *Crimeea, ultima cruciadă*.

Lucrarea este împărțită în 12 capitole cu titluri sugestive, precum: *Amenințarea rusă*, *Un război fals*, *Alma* etc. Titlurile capitolelor formulate mai mult literar decât istoric anunță cititorul despre evenimentele ce vor urma a fi prezentate.

Autorul ține să mulțumească încă de la început celor care l-au ajutat în elaborarea acestui studiu, în primul rând mai vârstnicei sale colege, Helen Rappaport specialist în perioada victoriană, dar și în istoria Rusiei, cu lucrarea *Ekaterinburg* tradusă în românește la editura Corint în anul 2012.

Cartea sa *Crimeea, ultima cruciadă* este mai întâi o prezentare amplă a războiului desfășurat între 1853÷1856; autorul realizează o lucrare științifică bazată pe izvoare esențiale, dar nu uită nici aspectul comercial al lucrării și învăluie evenimentul într-o interpretare literară care face lectura atractivă și pentru cei care nu sunt specialiști în istorie, ci doar pasionați.

Autorul folosește multe informații care provin atât din memoriile scrise de oameni de stat și ofițeri participanți la război din ambele tabere cât și cele cuprinse în corespondența oamenilor simpli martori oculari la acest eveniment; referitor la aceste